

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Kasvua kansalaiseksi – lapsinäkökulma
kansanopistojen tulevaisuuteen

Kansanopistopäivät 8.6.2009 Torniossa
Maria Kaisa Aula

Sisältö

- Lapsen oikeudet ja hyvinvointi Suomessa
- Lapsi kansalaisena: oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi
- Lasten osallistuminen osana uutta lapsipolitiikkaa Suomessa
- Lopuksi
 - Millaista kasvua kansalaiseksi?
 - Ajatuksia kansanopistojen lapsinäkökulmasta

Lapsiasiavaltuutetun tehtävät

Dzaanidalko tu at kenten hin pengo iego horttibi?

- edistää lapsen etua ja oikeuksia Suomessa
- ottaa selvää lasten ja nuorten mielipiteistä
- välittää niitä päättäjille ja tehdä aloitteita
- seurata lasten hyvinvointia
- tiedottaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta
- toimia kaikkien alle 18-vuotiaiden äänen vahvistajana

Lapsinäkökulma kansanopistoihin

- Lasten ja nuorten kanssa työskentelevien kouluttaja
- "Kuntouttavat opinnot" – paikkaavat lasten hyvinvoinnin vajeita ja perheiden ongelmia
- Maahanmuuttajaopinnot – kotouttavat isiä ja äitejä
- Kasvatuksen ja perheasioiden kurssit ja koulutus
- Perusopetuksen ja lukion opinnot, "10. luokka" – antaa nuorelle uuden mahdollisuuden

Kaksi näkökulmaa lapsiin

- Sijoitus lapsiin ja lapsuuteen on kannattavaa
- Lapset tulevana työvoimana
- Lapset tulevana hyödyllisinä aikuisina/kuntalaisina
- Lapset toiminnan kohteena
- "Lapset ovat tulevaisuutemme"
- Koulutus, tiedot ja taidot tärkeitä yksilölle
- Lapset "valmennettavina"
- Lasten hyvä elämä on heidän oikeutensa
- Lapset ovat lapsia tässä ja nyt
- Lapset ovat tämän päivän kuntalaisia/kansalaisia
- Lapset toimijoina
- "Lapset ovat myös nykyisyys"
- Leikki ja hoiva lapselle tärkeitä
- Sosiaaliset taidot ja yhteiselo
- Lapset päämääränä sinänsä

LAPSIASIAVALTUUTETTU

YK:n lapsen oikeuksien
sopimus 1989/1991

Erityinen suojelu

Protection

Palvelut ja toimeentulo

”Riittävä osuus yhteisistä
voimavaroista”

Provision

Osallistuminen

Participation

**TIESITKÖ, ETTÄ
LAPSILLA
ON OMAT
OIKEUDET?**

**IHMISOIKEUDET
KUULUVAT JOKAISELLE
IÄSTÄ RIIIPPUMATTA.**

**YK:N LAPSEN
OIKEUKSIEN
YLEISSOPIMUS ON
TEHTY TURVAAMAAN
LAPSEN ERITYISIÄ
TARPEITA JA ETUA.**

LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUS
hyväksyttiin Yhdistyneiden
Kansakuntien yleiskokouksessa
vuonna 1989. Kaikki maailman
maat kahta lukuun ottamatta ovat
sopimuksen osapuolia. Suomi liittyi
sopimukseen 1991. Sopimus velvoittaa
Suomessa valtiota, kuntia, lasten
vanhempia ja muita aikuisia.

**KAIKKI
LAPSET OVAT
TASA-ARVOISIA**

Lapsen oikeudet Suomessa?

Ylpeyden aiheita

- vauvojen terveys
- kattava neuvola ja päivähoitopalvelut
- laadukas peruskoulu
- ruumiillisen rankaisun kieltö
- nuorisorikollisuuden määrä vähentynyt

- suurin osa lapsista elää onnellista ja mukavaa elämää

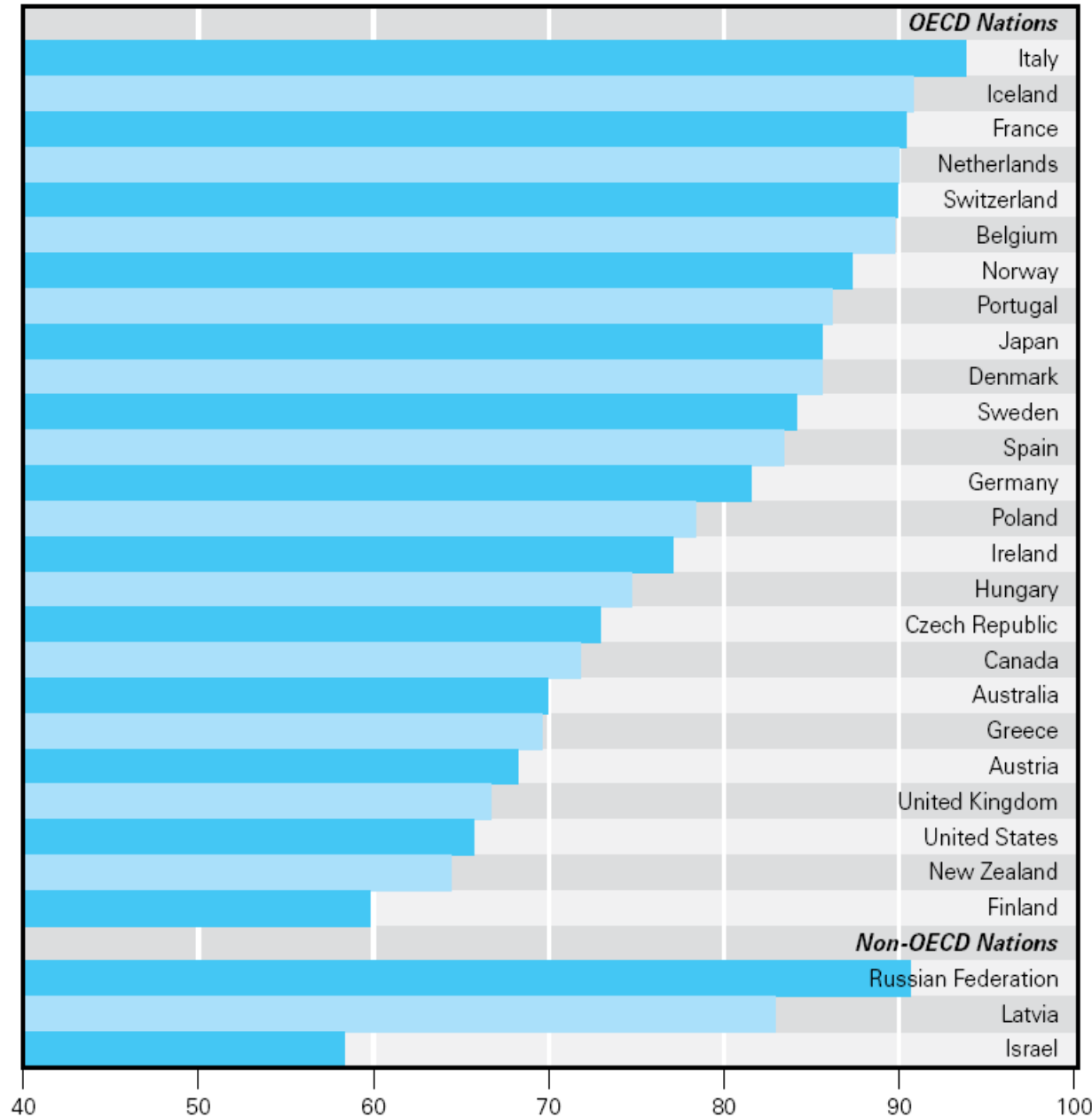
Parantamisen varaa

- lasten yksinäisyyden kokemukset
- perhesiteiden löystyminen
- palveluiden laadullisesti suuret erot kuntien välillä
- perheet eivät saa tukea ajoissa
- vanhempien alkoholinkäytön aiheuttamat ongelmat ja erokiistat
- pahoinvointi keskittyy mm. maahanmuuttajalapsille
- itsetuhoisuuden ehkäisy ja mielenterveysongelmat nuorilla
- lasten osallistumisen ja vaikuttamisen kokemukset mm. koulussa

UNICEF/WHO
koululaiskysely:
15-vuotiaat jotka syövät
“useita kertoja viikossa”
aterian yhdessä
vanhempiansa kanssa
(%-osuus)

Italia 95 %
Hollanti 90 %
Norja 88 %
Ruotsi, Tanska 85 %
Suomi 60 %

Lasten elämään tarvitaan

- Enemmän pahoinvointia ehkäiseviä ja hyvinvointia edistäviä palveluita
- Enemmän aikuisten läsnäoloa ja vähemmän yksinäisyyttä
- Enemmän leikkiä ja vähemmän suorittamista
- Enemmän mahdollisuuksia osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi

Lapsen oikeus osallistua ja vaikuttaa (YK-sopimus art. 12)

Lapselle joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä on taattava **oikeus vapaasti ilmaista** ne kaikissa lasta koskevissa asioissa.

Lapsen **näkemykset on otettava huomioon** lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus **tulla kuulluksi** häntä koskevissa oikeudellisissa tai hallinnollisissa toimissa.

Suomen perustuslaki 6 § (1995/1999)

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Muu lainsäädäntö tukee osallistumista

- Nuorisolain (2006) mukaan
 - "Nuorille (0-29 v!) tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa."
- Myös lastensuojelulaki (2008) korostaa lapsen mielipiteen huomioimista palveluissa
- Kuntalaki tai hallintolaki eivät rajaa täysi-ikäisiin velvoitetta tiedottaa (kunnan) asioista, selvittää (kuntalaisten) mielipiteitä tai järjestää neuvontaa palveluista
- Perusopetuksen OPS:n perusteet tukevat osallistumista
- "Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin." (Lapsen huolto L 1983)

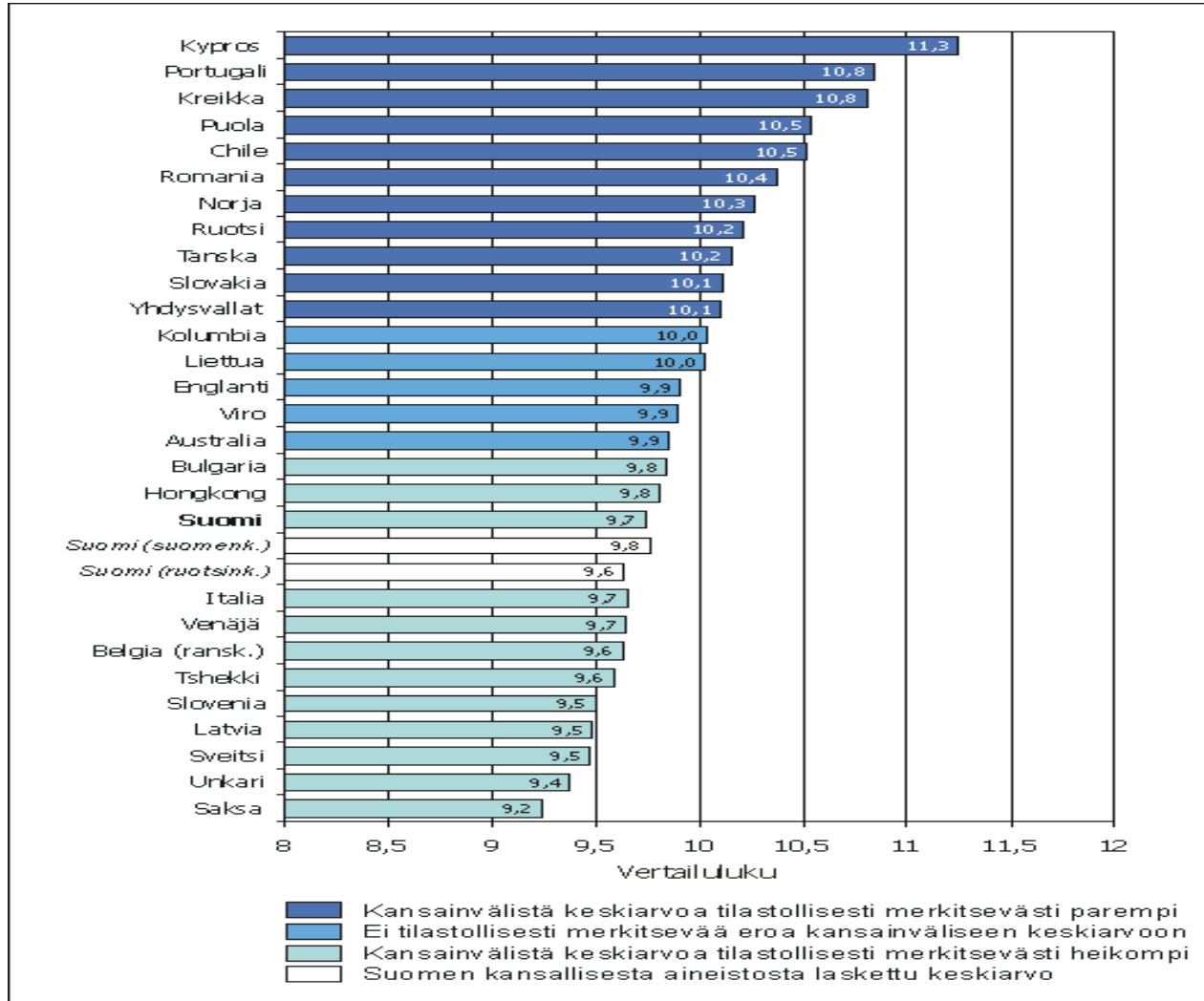

Osallistuminen koulussa

- Perusopetus OPS:n perusteet (2004) korostavat oppilaiden oikeutta
 - osallistua, vaikuttaa ja ottaa vastuuta yhteisten asioiden hoidosta omissa **koulu- ja paikallisyhteisöissä**
 - oppia demokratian merkitys yhteisössä
 - perehtyä erilaisiin osallistumis- ja vaikuttamiskeinoihin
- Oppilaskuntatoimintaa yläkouluissa ja toisella asteella, alakouluissa vielä harvinaista
- Kerhotoiminta lisääntymään päin sekä ap-ip toiminta
- Vaikuttaminen ja osallistuminen koulun opetussisällöissä – harvinaista!
 - yhteiskuntaoppi, terveystieteet, liikenneturvallisuus, ympäristökasvatus
- Tukioppilastoiminta, vertaissovittelu
- Koulu paikallisessa julkisuudessa

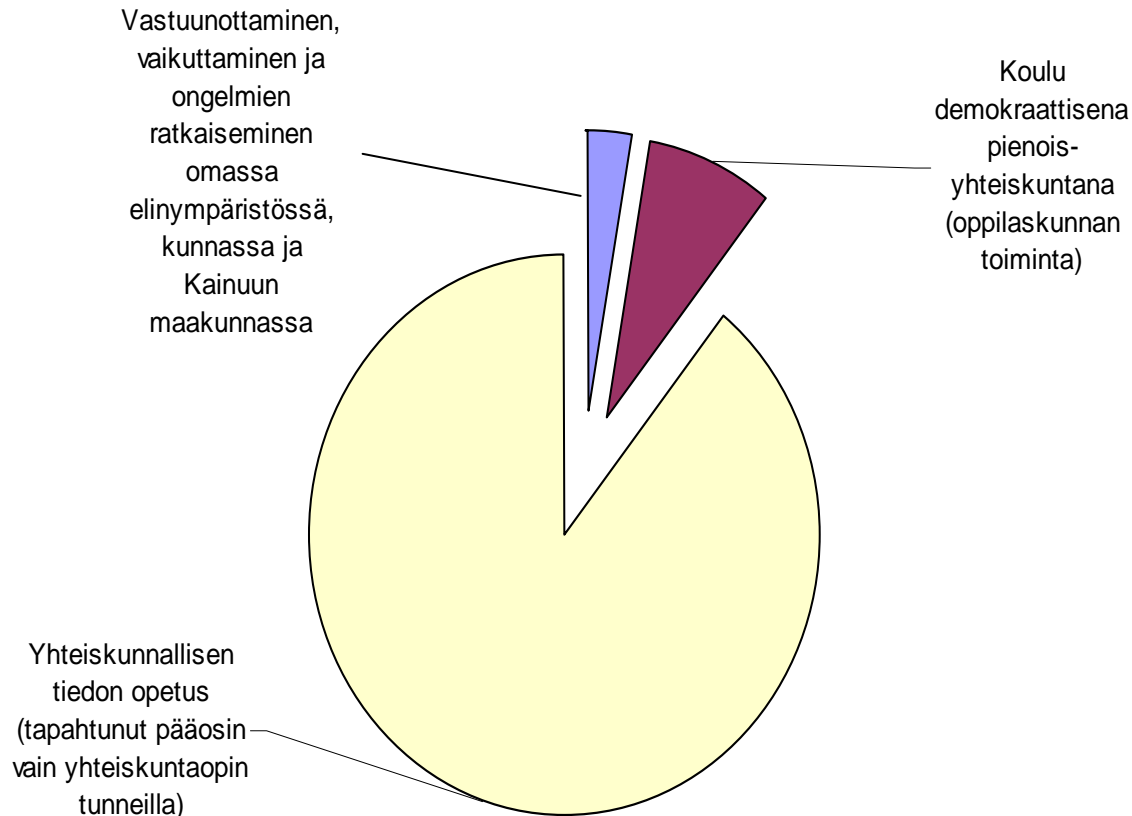
Vaikuttamismahdollisuudet koulussa (Suutarinen/Civic-tutkimus 1999)

Lähde: Eeva Karjula/kainuulainen uusi yhteiskuntaoppi –hanke
2006

Arvio koulun kansalaiskasvatuksen osa-alueista tällä hetkellä

Osallistuminen ja lastensuojelulaki

- Kasvatusta tukevia palveluita järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. (vrt. Nuorisolain 8 §:n)
- Yksilö- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava työntekijä jonka tulee määräjain kuulla lasta.
- Päätöksiä tehtäessä ja lastensuojelun toteutuksessa on kiinnitettävä erityishuomio lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin. Tämä koskee kaikenikäisiä lapsia.
- 12-vuotiaalla on oikeus tulla kuulluksi myös hallintolain mukaisesti itseään koskevassa asiassa.

Mikä on lapsen etu ? - Lastensuojelulaki 2008

- 1) tasapainoinen kehitys sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) ymmärtämystä ja hellyys ja huolenpito
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus;
- 4) turvallinen kasvuympäristö ja ruumiillinen sekä henkinen koskemattomuus;
- 5) itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Mitä osallistumisella tarkoitetaan?

- vuorovaikutusta ja välittämistä
 - pienen lapsen ensimmäinen kokemus siitä mihin hän voi vaikuttaa tulee suhteesta hänen hoivaajaansa
- Osallistumisen ulottuvuudet
 - itsensä ilmaiseminen ja sen tuki
 - kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen
 - vaikuttaminen ja siihen liittyvän tiedon saaminen sekä prosessin ymmärtäminen (palaute)
 - päättäminen
- Perustuu lapsen kunnioitukseen ja arvostukseen
- Ei ole erillisiä hankkeita vaan jatkuvaa toimintaa

Mihin haluaisi vaikuttaa koulussa?

(Asiaa Aikuisille 2008, lapsiasiavaltuutetun kysely)

*"Kouluruoassa voisi kysyä oppilaiden toiveita."
(alakoululainen)*

"Oppilaille valitetaan että he eivät käy välitunnilla ulkona mutta siellä ei ole mitään tekemistä niin miksi sinne kukaan haluaisi mennä? (yläkoululainen)

"Maalatkaa koulu pirteämmäksi eikä sellaiseksi kuin sairaala!!!" (yläkoululainen)

"Ainakin siihen mitä hankitaan (kouluun). Esim. sohvat jotka hankittiin olivat vähän aikaa käytävässä ja nyt niistä suurin osa on openhuonees" (alakoululainen)

Mihin haluaisi vaikuttaa koulussa?

Voisi puuhata muiden luokkien kanssa että kaikki (koulussa) oppisi tuntemaan toisensa paremmin"

*"Lapset voisivat päättää asioista ja järjestää mukavia tapahtumia (meidän koulussa lasten päättäminen on jo aika hyvässä mallissa)"
(alakoululainen)*

"Haluaisin vaikuttaa siihen mitä tehdään käsityötunnilla koska opettaja aina päättää mitä tehdään"

Mihin haluaisi vaikuttaa kotona ?

"Ei mihinkään, kun isä ja äiti kysyvät meiltä mielipiteitä. Mutta isä ja äiti tekevät loppupäätöksen" (alakoululainen)

"Että olisi läheisemmät suhteet perheenjäseniin, tekisimme asioita yhdessä ja muuta mukavaa" (yläkoululainen)

"Siihen että äiti ja isä eivät riitelisi, mutta olen huomannut että sitä minun on ihan turha yrittää (alakoululainen)

"Haluaisin osallistua ruuanlaittoon, koska se on niin mukavan näköistä" (alakoululainen)

"Että pääsisin paljon enemmän mummolaan ja olla äidin kanssa... (alakoululainen)

Mihin haluaisi vaikuttaa harrastuksissa ?

" Haluaisin olla mukana päättämässä, mitä harrastuspaikkoja rakennetaan tänne"

" Ei olisi niin paljon harkkoja. Olis vaikka vaan kaksi kertaa viikossa. Että näkisi kavereita. (alakoululainen)

Että judossa olisi enemmän leikkejä" (alakoululainen)

Haluaisin että olisi joku kerho missä tehtäis kaikenlaista kivaa" (alakoululainen)

Haluaisin, että me nuoret itse voisimme kertoa, mikä meitä risoo tai vaivaa tai mistä olemme onnellisia. Aikuiset eivät kuuntele tarpeeksi vakavasti, vaikka sanottavaa olisikin" (yläkoululainen)

Koulu lapsen hyvinvoinnin tukena

Lasten omat näkökulmat hyvään kouluun painottavat:

- viihtyisää, siistiä ja terveyttä tukevaa fyysistä ympäristöä (tilojen ja pihan pienet tärkeät asiat)
- hengähdyshetkien lisäämistä koulupäivään (ruokatauon merkitys, välitunnit ja niiden toiminnallisuus)
- kiusaamisen vähentämistä ja koulun hyvää ilmapiiriä (mm. tasapuoliset opettajat, ryhmäytyminen ja "kaveripäivät")
- lasten ja nuorten omien mielipiteiden selvittämistä ja vaikutusmahdollisuuksia koulun arjessa

Lapset asiakkaina, asiantuntijoina ja kansalaisina

- Asiakkaana
 - Yksittäisen lapsen kohtaaminen niin, että hän tulee kuulluksi : aika ja vuorovaikutustaidot
- Asiantuntijana
 - Lasten ja nuorten kokemusten kerääminen ja hyödyntäminen palvelun kehittämisessä
 - keskustelut, käyttäjäkyselyt, ympäristön arviointi, kuvallinen ilmaisu, sadutus, vertaisryhmät
- Kansalaisena
 - Nuorisovaltuustot, lasten parlamentit ja oppilaskunnat lasten ja nuorten mielipiteen kokoajina sekä vuorovaikutuksen foorumeina lasten ja päättäjien kesken

Lasten osallistumisen esteitä

- aikuisten kiire ja vuorovaikutustaitojen puutteet
 - taitoja tarvitaan myös kunnan teknisessä toimessa
 - päättäjien taidot
 - perehtyminen lapselle ominaiseen ilmaisuun ja tapaan toimia
- ennakkokäsitykset lapsista ja heidän tietonsa laadusta
 - "aikuinen tietää aina paremmin, mitä lapsi tarvitsee"
 - tulee kysyä lapsilta myös suoraan
 - arvon antamista lasten omalle tärkeysjärjestykselle
- epäily, että lapsen oikeuksien korostaminen murentaa aikuisten auktoriteettia tai siirtää valtaa "vääriin käsiin"
 - kasvattajalla ja päättäjällä on vastuunsa
 - tavoitteena ei ole "vallansiirto" vaan suhtautuminen kunnioittavasti ja arvostavasti lapsen mielipiteeseen
 - annetaan palautetta lapsille

Vanhempien osallistumisen vahvistaminen

- vanhemmille sujuvampia mahdollisuuksia saada pulmatilanteissa tietoa kunnan palveluista (myös puhelimitse!)
 - perhepalveluiden kokonaisuus voi olla vaikeasti hahmotettava, käytetään paljon ammattikäsitteitä
- pienten lasten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten osalta vanhemmat tärkeitä tulkkeja
 - myös yläkoulu ja toisella asteella vanhempia tarvitaan (mm. kiusaamisesta kertominen)
- palautteen ja arvioiden kerääminen vanhemmilta
- päivähoidon ja koulun vanhempainyhdistykset
- neuvolan vanhempainryhmät
- perheiden järjestöt ja vapaaehtoistoiminta

Kuulevatko aikuiset mitä lapset yrittävät sanoa?

- lapset eivät välttämättä tiedä mahdollisuuksistaan saada apua
 - esim. väkivalta tai alkoholinkäyttö perheessä
 - vain osa kiusaamisesta tulee koulun aikuisten tai vanhempien tietoon
 - lapset eivät osaa hakeutua erityispalveluihin – netti ja puhelin tärkeitä matalan kynnyksen palveluita
- lasten ja nuorten pitää tietää että heillä on oikeus hyvään elämään
 - koulussa tulee kertoa lapsen oikeuksista (huom. maahanmuuttajien kotouttaminen)
 - sosiaali- ja potilasasiamiesten tulisi tiedottaa myös kouluissa
 - koulukuraattori lapsen oikeuksien tukijana

Miksi lapsen pitäisi osallistua?

- voimaannuttaa
- kiinnittää yhteisöön -> tunne: Olen tärkeä!
- tuottaa parempia päätöksiä kun lasten tieto huomioidaan
- voi ja saa olla myös hauskaa
- on lapsen ja lapsuuden arvostamista
- vaatii aikuisten asenteiden muuttumista
- lapsi on kansalainen jo tänään

Uutta lapsipolitiikkaa Suomessa 2000-luvulla - Tavoitteet

- lapsen oikeudet perustana
- lasten ja nuorten osallistumisen kulttuuri ja rakenteet
- päätösten lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi
- lasten hyvinvoinnin seuranta (indikaattorien kehittäminen)
- hallinnonalojen rajat ylittävä strategia, suunnittelu ja johtaminen lasten ja perheiden asioissa (mukaan lukien koulu)
- hyvinvointia edistävän ja pahoinvointia ehkäisevä työ painottuu
- erityisen ja peruspalvelun yhteistyö, jalkautuminen mm. kouluun
- sektorirajat ylittävä hallinto esim. elinkaarimalli kuntatasolla (Lasten, nuorten ja perheiden palvelut)

Lasten hyvinvointisuunnitelma kunnassa (lastensuojelulaki 12§)

- Kunnan tulee myös tehdä nelivuotiskausittain talousarvioon sidottu suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä ja lastensuojelun järjestämisestä.
- Lastensuojelun käsitteellä tarkoitetaan laissa sekä yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua että ehkäisevää lastensuojelua (esimerkiksi neuvola, koulun oppilashuolto, päivähoito, harrastukset, nuorisotyö).
- Suunnitelman hyväksyy valtuusto.
- HUOM!. Nuorisolaissa on valtioneuvostolle samanlainen velvoite
 - ensimmäinen suunnitelma laadittu v. 2007
- Jatkossa nuorisolain ja lastensuojelulain yhteyksiä tulisi vahvistaa ja kirjoittaa lakeja yhteen

Lapsen ja/tai perheen erityisen tuen tarpeita eri palveluiden näkökulmasta

"Diagnoosi" - Koulu

- kehitysvamma
- liikunta tai aistivamma
- oppimisvaikeus
- neurologinen häiriö (ADHD, asperger)
- tunne-elämän häiriö
- mielenterveys
- (pitkäaikais) sairaus

Perheeseen liittyvät tekijät – sosiaalitoimi/lastensuojelu

- äidin ja/tai isän alkoholinkäyttö
- väkivaltaisuus perheessä
- mielenterveysongelmat
- erokiistat ja riitely
- vanhempien jaksamattomuus, uupumus
- lapsen hoidon laiminlyönti, avuttomuus
- vaikeuksien kasautuminen

Hallituksen politiikkariihen kannanotto 24.2.2009

- "Valtaosa lapsista voi hyvin ja kasvaa myönteisissä olosuhteissa. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi on olennaista tukea perheitä ja auttaa lapsia ja nuoria ajoissa jo paljon ennen kuin ilmenee tarve korjaaviin palveluihin"
- "(Lasten) ongelmiin puuttumisessa sektorirajat ovat muodostaneet turhia yhteistyön esteitä eikä moniammatillista yhteistyötä ole pystytty toteuttamaan riittävässä määrin. Laaditaan selvitys hallinnon rakenteiden kehittämistä vastaamaan lasten ja nuorten kasvamisen ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen hoitamiseen varhaislapsuudesta työelämään"
- Tehdään selvitys lapsi-, nuoriso ja perhepolitiikan paremmasta koordinaatiosta

Kansalaiseksi kasvetaan yhdessä

(vrt. Elna Nivala 2008: Kansalaiskasvatus globaalissa hyvinvointiyhteiskunnassa)

● Yksilön valmiudet
korostuneet: taito tehdä oikeita valintoja

- muodollinen koulutus
- työelämävalmiudet
- tietoyhteiskunta osaaminen
- kuluttajakasvatus
- ympäristötietoisuus
- äänestäminen
- mediataidot ja -vaikuttaminen

● Entä yhteisön ja yhteiset valmiudet ?

- rinnakkainelosta yhteiselämään
- osallistumisen halun ja motivaation herättäminen
- kokemukset vaikuttamisesta kotona, päivähoitossa, koulussa, harrastuksissa
- jokaisen ihmisoikeuksien arvostaminen
- sosiaaliset taidot
- taide, kulttuuri

Riittääkö maahanmuuttajalle kielikoulutus ja työelämävalmius?

- Nuorelle maahanmuuttajalle suomalaiset kaverit ja tuttavuudet tukevat koulumenestystä ja kotoutumista
 - nuorisotyö, koulun kerhotoiminta, liikunta ja kulttuuri
- perheeseen ja kotiin liittyvät tavat muuttuvat hitaimmin. Osa perinteisistä tavoista on Suomen lain ja lapsen oikeuksien vastaisia.
 - ihmisoikeuskasvatusta sekä aikuisille että lapsille
 - lapsen ja naisen asemaa koskevat lait
 - esim. ruumiillinen rankaisu, muu perheväkivalta, tyttöjen liikkumisen rajoitukset, ympärileikkaus, järjestetyt avioliitot, pienet pojat perheen päänä

Kansanopistojen lapsinäkökulmaa (1)

- ihmisoikeuskasvatuksen vahvistaminen
 - moraaliset ja eettiset perusteet
 - yhteisen hyvän tavoitteet
- ”vanhempainkasvatus” osana vapaata sivistystyötä
- kaikessa koulutuksessa oppilaiden mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa – yhdessä tekemisen malli ja kokemus
- tukea myös lapsille ja nuorille osallistumiseen koulussa
- mediakasvatus - mediavaikuttaminen

Kansanopistojen lapsinäkökulma (2)

- lasten ja nuorten kanssa työskentelevien koulutuksessa
 - lapsen oikeudet, lapset toimijoina ja osallistujina
 - kieli ja kulttuuritietoisuus
- nuorisotyön ja muussa ammattikoulutuksessa
 - hallinnonalojen ja ammattikuntien rajat ylittävä ajattelu
- alueellisesti ja seutukunnallisesti verkostuminen
 - lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan toimijoiden kanssa
 - tukea kunnille lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiajatteluun

Kiitos!

- Valokuvat
 - Pekka Antikainen (saamelaislapset),
 - Heikki Pälviä (romanilapset) sekä
 - Porin ja Satakunnan lastenkulttuuri verkosto

